

v skutočnosti i v umení vždy vystupuje ako zmyslové, predmetné uskutočnenie harmonickej jednoty osobného rozvoja človeka a foriém spoločenského života, keď všeobecné, spoločenské, všeludové vystupuje ako vlastný vnútorný život jednotlivca.

Z povedaného vyplýva, že pokus stotožniť umeleckú metódu s filozofickými princípmi, s ideologickými názormi, je neopodstatnený.

Pozastavili sme sa pri niektorých všeobecných otázkach, súvisiacich s podstatou umeleckej metódy vcelku a jej spojenia so svetonázorom. Avšak otázka, v akých historických podmienkach vznikali a formovali sa jednotlivé umelecké metódy (klasicistická, romantická, realistická atď.) a v čom sú ich zvláštnosti, si vyžaduje osobitné skúmanie.

ODSTRAŇOVANIE PODSTATNÉHO ROZDIELU MEDZI DUŠEVNOU A FYZICKOU PRÁCOU ZA SOCIALIZMU

STOJAN MICHAJLOV

Filozofický ústav Bulharskej akadémie vied

Podstatný rozdiel medzi duševnou a fyzickou prácou patrí k hlavným charakteristickým črtám socialistickej spoločnosti a jeho prekonávanie je zákonitým procesom vedúcim ku komunizmu. Tým sa vysvetľuje rastúci záujem o túto otázku v marxistickej literatúre tak v SSSR, ako aj v ostatných socialistických krajinách.

V tejto stati nemôžeme vyčerpať veľký a mnohostranný problém podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou. Sústreďme sa preto len na niektoré jeho hlavnejšie stránky.

K OTÁZKE VÝMEDZENIA PODSTATNÉHO ROZDIELU MEDZI DUŠEVNOU A FYZICKOU PRÁCOU ZA SOCIALIZMU

V marxistickej literatúre sa už ustálil správny náhľad, že po odstránení protikladu medzi duševnou a fyzickou prácou v procese socialistickej revolúcie zostáva za socializmu podstatný rozdiel medzi nimi. No stále ešte jestvuje nesúlad v chápaní tohto podstatného rozdielu. Niektorí autori ho zužujú prevažne na rozdiel v kultúrno-technickej úrovni medzi duševne a fyzicky pracujúcimi. Títo autori sa potom prirodzene nazdávajú, že hlavným obsahom prekonávania podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou je zvyšovanie kultúrno-technickej úrovne fyzicky pracujúcich.

Tieto náhľady sú jednostranné a preto nesprávne.

Treba si uvedomiť, že podstatný rozdiel medzi duševnou a fyzickou prácou za socializmu je pojem, ktorý odráža sociálny proces vzájomného pôsobenia du-

ševnej a fyzickej práce. Takéto vzájomné pôsobenie je však možné len vtedy, keď rozdiel medzi duševnou a fyzickou prácou prekročí rámec individua a prejavuje sa v spoločenskom meradle, alebo inakšie, keď jestvuje spoločenská delba na fyzickú a duševnú prácu. To znamená, že pracujúci v socialistickej spoločnosti patria k dvom veľkým, stálym, profesionálne odlišným skupinám, ktoré zaujímajú rozdielne miesto v štruktúre socialistickej spoločnosti a pripadá im rozdielna úloha v jej vývine. Sú to fyzicky a duševne pracujúci. Tak napríklad robotníci a družstevní roľníci sa zaoberajú profesionálne fyzickou prácou, nakoľko plnia funkcie bezprostredných výrobcov hmotných statkov; inteligencia sa zaoberá profesionálne duševnou prácou, keďže plní riadiace funkcie v spoločensko-politickom živote a výrobe a vedecky i umelecky odráža skutočnosť.

Predovšetkým v tomto spočíva sociálny rozdiel medzi duševnou a fyzickou prácou. Podstatný rozdiel medzi nimi za socializmu zahrňuje teda do svojho obsahu predovšetkým spoločenskú delbu na duševnú a fyzickú prácu. Z toho vyplýva, že odumieranie spoločenskej delby na duševnú a fyzickú prácu a s tým spojený zánik inteligencie ako osobitnej spoločenskej vrstvy tvorí hlavnú náplň prekonávania podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou na prechode ku komunizmu.

Pokiaľ ide o rozdiel v kultúrno-technickej úrovni medzi duševne a fyzicky pracujúcimi, tento rozdiel nemožno odstrániť bez prekonania spoločenskej delby na duševnú a fyzickú prácu. Fyzicky pracujúci môžu dosiahnuť duševne pracujúcich po kultúrno-technickej stránke len vtedy, keď v dôsledku rozvoja materiálno-technickej základne a sociálnej štruktúry spoločnosti na prechode ku komunizmu začnú sústavne plniť funkcie duševnej práce. Prirodzene, platí to aj opačne: nemožno úspešne prekonať spoločenskú delbu na duševnú a fyzickú prácu, ak sa nebude neustále zvyšovať kultúrno-technická úroveň pracujúcich. Obe stránky sú v tesnej jednote a vzájomnej závislosti. Rozhodujúca úloha však pripadá spoločenskej delbe na duševnú a fyzickú prácu, lebo táto delba určuje miesto pracujúcich v sociálnej štruktúre. Až z toho potom vyplýva potreba tej či onej kvalifikácie.

A tak podstatný rozdiel medzi duševnou a fyzickou prácou za socializmu spočíva v tom, že duševná práca, ktorú vykonáva inteligencia, je oddelená v spoločenskom meradle od fyzickej práce, ktorú vykonávajú robotníci a družstevní roľníci, pričom jestvuje značný rozdiel v kultúrno-technickej úrovni medzi duševne a fyzicky pracujúcimi.

Taký je vlastný obsah podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou.

Podstatný rozdiel medzi duševnou a fyzickou prácou za socializmu sa svojím triedno-sociálnym charakterom zásadne líši od protikladu medzi nimi. Ide o kvalitatívne novú etapu v dejinnom vývine vzájomného vzťahu medzi duševnou a fyzickou prácou. Pri protiklade medzi duševnou a fyzickou prácou v kapitalistickej spoločnosti duševná práca objektívne slúži ako prostriedok uskutočňovania, podporovania a upevňovania triedneho útlaku a vykorisťovania. To sa odráža v antagonizme medzi riadiacou a výkonnou funkciou v procese materiálnej výroby; odráža sa to aj v roztržke medzi politicko-riadiacou činnosťou a fyzicky pracujúcimi — politicko-riadiaca činnosť slúži na potláčanie boja

vykorisťovaných tried za oslobodenie, je mohutnou nadstavbovou silou, ktorá spolupôsobí pri ich vykorisťovaní; prejavuje sa to aj v ideologickej funkcii apologetov kapitalizmu, ktorí buržoázii zabezpečujú duchovné podrobenie nás.

Pri podstatnom rozdiel medzi duševnou a fyzickou prácou slúži duševná práca veci oslobodenia robotníckej triedy, upevňovaniu a rozmachu socialistickej spoločnosti. „Prv,“ napísal Lenin, „všetok ľudský um, celý jeho talent tvoril iba preto, aby dal jedným všetky výdobytky techniky a kultúry a druhých pripravil aj o najnutnejšie — o vzdelanie a rozvoj. Ale teraz sa všetky zázraky techniky, všetky výdobytky kultúry stanú majetkom všetkého ľudu, a odteraz sa nikdy ľudský um a talent nestane prostriedkom násilia, prostriedkom vykorisťovania“ (Spisy, zv. 26, str. 433).

Socialistická podstata vzájomného vzťahu duševnej a fyzickej práce prejavuje sa v niekoľkých smeroch: štátno-politické riadenie ako jedna z dôležitých oblastí používania duševnej práce odráža záujmy pracujúcich a slúži im; riadiaca funkcia v materiálnej výrobe ako vyjadrenie duševnej práce inžiniersko-technickej a ekonomickej inteligencie organizuje správny chod výrobného procesu so zreteľom na dosiahnutie maximálnych výsledkov v rozvoji výroby, na čom je priamo zainteresovaná robotnícka trieda a všetci pracujúci; veda za socializmu ako ďalšia rozsiahla oblasť duševnej práce je postavená celkom do služieb socialistického budovania — vedecké objavy majú obrovský význam pre urýchlenný rozvoj výrobných síl a pre zvyšovanie socialistického uvedomenia ľudových mäs; socialistické umenie, ktoré je produktom duševnej práce tisícov pracovníkov v tejto oblasti, reprodukuje v umeleckých obrazoch boj ľudu za socializmus a slúži uspokojovaniu rýchle rastúcich estetických potrieb pracujúcich, ich správnej výchove v komunisticom duchu.

Hlavnou črtou, ktorá charakterizuje vzťah duševnej a fyzickej práce za socializmu, je vzájomná pomoc, spolupráca. Tieto priateľské vzťahy sú konkrétnym vyjadrením socialistických výrobných vzťahov. Sú ukazovateľom jednoty základných záujmov duševne pracujúcich (inteligencia) a fyzicky pracujúcich (robotníci a družstevní roľníci), na základe ktorej sa utvára nerozborná morálno-politická jednota všetkého ľudu.

Jasným výrazom socialistického vzťahu duševnej a fyzickej práce je okolnosť, že v našej krajine a za socializmu vôbec nejednajú nijaké triedne priehrady medzi duševne a fyzicky pracujúcimi. Každý fyzicky pracujúci, ak má patričné pracovné vlastnosti, môže sa stať duševným pracovníkom v štátnom, hospodárskom a kultúrnom aparáte, v spoločenských organizáciách, vo vede a umení. Naša inteligencia sa neustále dopĺňa robotníkmi a družstevníkmi alebo ich deťmi. V školskom roku 1958/59 počet študujúcich — robotníkov, družstevníkov alebo ich detí dosiahol v porovnaní s celkovým počtom riadne študujúcich 56,5%. Značná časť vedúcich kádrov v spoločenských organizáciách a štátnom aparáte vyšla z prostredia robotníkov a družstevníkov, t. j. spomedzi fyzicky pracujúcich. V podstate to platí aj o mnohých našich vedeckých a umeleckých pracovníkoch.

Pri svojej práci udržiujú duševne pracujúci neustále spojenie s robotníckou triedou a družstevnými roľníkmi. Toto spojenie sa uskutočňuje formou štúdia a vedeckého zovšeobecňovania skúseností pracujúcich vo výrobe, v spôsobe života,

v spoločensko-kultúrnom živote, prostredníctvom besied, prednášok, populárno-vedeckých publikácií, brigád na pomoc výrobe a pod. Na druhej strane má obrovský význam neustále rastúca úloha robotníkov a družstevníkov pri vykonávaní funkcií duševnej práce v rôznych oblastiach, čo je možné len vtedy, ak je vzájomný vzťah oboch skupín naplnený súdružským obsahom.

Socialistický charakter vzťahu duševnej a fyzickej práce prejavuje sa teda trojako: v cieľavedomosti a triednej podstate duševnej práce, ktorá slúži záujmom socialistickej výstavby, ľudovým masám; v tesnom a rozmanitom styku a vzájomnej pomoci duševne a fyzicky pracujúcich; v sociálnej rovnorodosti duševne a fyzicky pracujúcich, v tom, že miznú sociálno-triedne prekážky prechodu od fyzickej k duševnej práci.

O PROTIREČENÍ MEDZI DUŠEVNOU A FYZICKOU PRÁCOU ZA SOCIALIZMU

Odstránenie protikladu medzi duševnou a fyzickou prácou, ktoré predstavuje likvidáciu antagonizmu medzi nimi, neznamená, že za socializmu mizne akékoľvek protirečenie medzi duševnou a fyzickou prácou. Existencia podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou je postačujúcim základom pre vznik protirečenia medzi nimi v procese ich súdružského vzájomného vzťahu.

V súvislosti s tým treba venovať pozornosť istej veľmi rozšírenej predstave, ktorá stotožňuje protirečenia medzi duševnou a fyzickou prácou s podstatným rozdielom medzi nimi. Nazdávame sa, že toto poňatie je nesprávne.

Predovšetkým dva javy môžu byť v protirečení len vtedy, ak sa odlišujú. To znamená, že duševná a fyzická práca môžu byť v protirečení len vtedy, ak medzi nimi jestvuje podstatný rozdiel. V tomto zmysle vystupuje podstatný rozdiel ako predpoklad alebo základ protirečenia.

Na druhej strane treba zdôrazniť, že protirečením duševnej a fyzickej práce sa vôbec nevyčerpáva ich vzájomný vzťah za socializmu. Protirečenie vyjadruje vzťah dvoch rozličných, vzájomne si odporujúcich a navzájom sa vylučujúcich (v hlavných alebo druhoradých otázkach) javov, vlastností alebo tendencií. Práve preto je protirečenie nutne späté s bojom: na jednej strane sú dva javy v danom období a v danej súvislosti navzájom spojené a vzájomne na seba pôsobia, no na druhej strane toto vzájomné pôsobenie prijíma formu vzájomného vylúčenia. Bez vzťahu vzájomného vylúčenia nejestvuje a nemôže jestvovať protirečenie. Avšak protirečením sa ani zďaleka nevyčerpáva vzájomné pôsobenie medzi javmi. Okrem protirečenia môžu byť dva javy vo vzťahu vzájomnej pomoci a spolupráce. Protirečenie, t. j. vzájomné si odporovanie a vylučovanie na jednej strane a vzájomná pomoc na strane druhej nedávajú kategóriu „vzájomného pôsobenia“.

Preto, ak stotožníme podstatný rozdiel medzi duševnou a fyzickou prácou za socializmu s protirečením medzi nimi, vylúčime tým z ich vzájomného pôsobenia vzájomnú pomoc a spoluprácu. A to je vonkoncom nesprávne, lebo práve vzájomná pomoc a spolupráca vyjadrujú podstatu vzájomného pôsobenia medzi duševnou a fyzickou prácou za socializmu, sú tu tým hlavným a prevládajúcim.

Vo vzájomnom pôsobení duševnej a fyzickej práce za socializmu prevláda vzájomná pomoc, lebo základné záujmy duševne a fyzicky pracujúcich, ako sme

povedali, sú zhodné. Táto vzájomná pomoc nie je protirečením. Keď nejaký inžinier konštruuje dokonalejší stroj alebo pracuje na racionálnejšej technológii práce, nepoškodzuje tým záujmy robotníkov. Naopak, prácu robotníkov to robí ľahšou a produktívnejšou. Táto činnosť je teda výrazom vzájomnej pomoci medzi inžiniermi a robotníkmi, nezávisle na skutočnosti, že zaujímajú rozdielne miesto vo výrobnej štruktúre a plnia rozdielne funkcie v jej rozvoji, t. j. nezávisle na skutočnosti, že jestvuje podstatný rozdiel medzi ich duševnou a fyzickou prácou. Vzájomná pomoc nie je protirečením, lebo pri nej sa stráca vzájomné odporovanie a vylučovanie. V čom spočíva táto vzájomná pomoc a spolupráca?

Všeobecne povedané v tom, že fyzicky pracujúci svojou bezprostredne výrobnou prácou vytvárajú hmotné statky, ktoré sú nevyhnutné pre existenciu celej spoločnosti, včítane duševne pracujúcich. Opačne, keď duševne pracujúci zabezpečujú spoločensko-politické a hospodárske riadenie, keď rozvíjajú vedu a umenie, napomáhajú tým úspešný rozvoj celej spoločnosti a uspokojovanie duchovných potrieb všetkých pracujúcich, včítane fyzicky pracujúcich. Duševne a fyzicky pracujúci si tak navzájom zabezpečujú predpoklady pre zlepšovanie životných podmienok, pre plnšie uspokojovanie hmotných a kultúrnych potrieb. Tento proces sa nerealizuje na úkor jednej alebo druhej strany, ale pozdvihuje životnú úroveň oboch sociálnych skupín. Táto podstata socialistického vývinu ukazuje, ako zvrátane zovšeobecňujú tento vývin tvrdenia zmieneného druhu, totiž, že podstatný rozdiel medzi duševnou a fyzickou prácou je totožný s protirečením medzi nimi.

Prirodzene, tým vôbec nepopierame jestvovanie protirečení medzi duševnou a fyzickou prácou za socializmu. Naším cieľom bolo ukázať, že ich treba vidieť a hľadať len tam, kde skutočne existujú, že, zahrňujúc iba časť, a pritom nepodstatnú časť vzájomných vzťahov medzi duševnou a fyzickou prácou, vonkoncom nevyčerpávajú tieto vzájomné vzťahy.

Kde a ako sa prejavujú protirečenia medzi duševnou a fyzickou prácou za socializmu?

Predovšetkým v spoločensko-politickom a hospodárskom riadení, lebo ide o jednu z dôležitých foriem duševnej práce, pričom výsledky riadenia závisia koniec koncov od fyzicky pracujúcich ako bezprostredných výrobcov hmotných statkov. Príčiny týchto protirečení sú buď vo vedúcich, alebo vo fyzicky pracujúcich ako vedených. Keď sú príčiny v riadení, je to spôsobené tými či onými chybami: nepresným odrážaním spoločenskej reality a chybným formulovaním úloh rozvoja, neskorým vytyčovaním dozretých úloh, vplyvom buržoáznych prežitkov na daného vedúceho a pod. Keď sú príčiny vo fyzicky pracujúcich, spočívajú v nedodržíavaní pracovnej disciplíny, v nepochopení tých či oných úloh, ktoré vedenie zavčasu a presne formulovalo a vytýčilo, v zaostávaní ich kvalifikácie za požiadavkami a pod.

Druhou príčinou protirečení toho istého druhu je zastarávanie foriem riadenia. Riadiaca duševná práca sa realizuje v určitých formách a prostredníctvom určitých foriem štátno-politického a hospodárskeho riadenia. Práve prostredníctvom týchto foriem sa objektivizujú uznesenia vedúcich a menia sa na princípy riadenia praktickej činnosti nás. Preto, ak formy riadenia zastarávajú a vznikne nesúlad medzi nimi a etapou vývinu, stávajú sa (u vedúcich a riadiacich orgánov)

objektívnym zdrojom nedostatkov v riadení. Brzdíaca úloha zastaraných foriem prejavuje sa dvojakým spôsobom: buď zabraňujú včasnému a presnému odrazu spoločenskej skutočnosti a v dôsledku toho aj včasnému a správne formulovaniu dozretých úloh, alebo sú prekážkou pri organizovaní mas za ich splnenie. A to odtrháva riadiacu duševnú prácu od fyzicky pracujúcich, združuje riadenie, napomáha oživovanie buržoázných prežitkov a pod.

Tak to bolo u nás v prípade predošlých foriem štátno-hospodárskeho riadenia podľa odvetví. V prechodnom období zohrali tieto formy kladnú úlohu, avšak v podmienkach, keď socializmus zvíťazil, začali prinášať záporné výsledky. Zložitý systém starých foriem štátno-hospodárskeho riadenia viedol k „vážnej odtrhnutosť štátneho a hospodárskeho aparátu od života, od potrieb výroby, k prehnanému rozbujniavaniu aparátu tak v centre, ako aj mimo neho, živil knižné a byrokratické metódy riadenia a zbytočnú duplicitu, prekážal rýchlemu, operatívne a konkrétne riešenie otázok“ (Todor Živkov, *Prejav na treťom riadnom zasadnutí Ľudového zhromaždenia*, Sofia 1959, str. 15). Prebudovanie štátneho a hospodárskeho aparátu, a najmä prechod od odvetvového k územnému princípu riadenia, ktorý sa uskutočnil začiatkom roku 1959, bol medziiným aj riešením určitých protirečení medzi duševnou a fyzickou prácou.

Protirečenia medzi duševne a fyzicky pracujúcimi vznikajú aj v súvislosti s ich účasťou na rozdeľovaní národného dôchodku. V každom období je národný dôchodok, tá jeho časť, ktorá je určená na spotrebu, danou veličinou. Za takéhoto predpokladu akékoľvek zvyšovanie podielu duševne pracujúcich pri jeho rozdeľovaní úmerne znižuje podiel fyzicky pracujúcich a naopak. Je jasné, že disproporcie v tomto vzťahu predstavujú aj protirečenie medzi duševne a fyzicky pracujúcimi.

Napokon protirečenia medzi duševnou a fyzickou prácou vznikajú vtedy, keď vedeckí a umeleckí pracovníci ako predstavitelia duševnej práce neodrážajú správne skutočnosť, alebo ak vytvárajú vedecké a umelecké idey, ktoré sa odklňajú od princípov marxizmu-leninizmu. Tieto nedostatky vo vedeckej a umeleckej činnosti poškodzujú — aj keď sprostredkovane — záujmy fyzicky pracujúcich, lebo sú prekážkou pri riešení výrobných a iných úloh, sťažujú uspokojovanie niektorých potrieb ľudových mas, spomaľujú ich komunistickú výchovu atď.

Protirečenia medzi duševnou a fyzickou prácou sú stálym sprievodným javom socializmu. Za socializmu jestvuje rad sociálnych a gnozeologických príčin, ktoré nutne vyvolávajú takéto protirečenia. V čom spočívajú?

Aby sme túto otázku vysvetlili, musíme si uvedomiť, že štátnopolitická a hospodárska riadiaca práca je predovšetkým subjektívnym odrazom spoločenskej skutočnosti, ktorý sa potom vteľuje do príslušných smerníc, opatrení a organizačnej činnosti. Ak je odraz skutočností nesprávny, vedie to k chybám v praktickej činnosti. Už tu sa skrýva možnosť nepresností v odraze, ktoré vyrastajú z osobitostí ako samej spoločenskej skutočnosti, tak i poznávajúceho subjektu. Na jednej strane je spoločenská skutočnosť mnohotvárna, rýchle sa meníaca a protirečivá. Môže sa stať, že vedúci nepozná situáciu všestranne, že zabudne na niektoré jej prvky, alebo preceňuje jednu z jej protirečivých stránok na úkor druhých. Na druhej strane sám poznávajúci subjekt je do tej či onej miery

ohraničený spoločensko-historicky a fyziologicky, čo tiež môže byť zdrojom nepresností pri odrážaní spoločenskej skutočnosti.

V podstate to isté platí aj o vedeckom a umeleckom poznávaní, ktoré je tiež protirečivým procesom približovania sa k skutočnosti.

Keď k týmto dôvodom pridáme ešte okolnosť, že na riadiace orgány, na pracovníkov vedy a umenia vplyvajú určitým spôsobom buržoázne prežitky, že niektorí z nich nie sú dostatočne spätí s praxou socialistického rozvoja, stane sa jasným, že v riadiacej duševnej práci vyskytujú sa nevyhnutne chyby, nepresnosti, nedostatky. Iná je otázka množstva a dosahu týchto chýb. Spolu s upevňovaním socialistickej spoločnosti, so zdokonaľovaním foriem a metód riadenia, s rastúcim poznaním znižuje sa počet chýb a urýchľuje sa ich prekonávanie.

Zmienené dôvody sa týkajú aj ľudových mäs. Pokiaľ zaostáva uvedomenie mäs, pokiaľ masy podceňujú význam teórie, alebo ak porušujú pracovnú disciplínu, vyvolávajú tým protirečenia medzi duševnou a fyzickou prácou. Miestne podmienky, v ktorých masy vyvíjajú pracovnú činnosť, jej ohraničenosť čo do dosahu zabraňuje niektorým pracujúcim, aby správne a včas pochopili také opatrenia riadiacich orgánov, ktoré vyplývajú z potrieb celej spoločnosti. V niektorých prípadoch značne podliehajú aj vplyvu buržoáznych prežitkov.

Treba zdôrazniť aj to, že formy štátnopolitického a hospodárskeho riadenia v procese socialistického rozvoja nevyhnutne zastarávajú. Aby však bolo možno konštatovať, že zastarali, musia tieto formy, po prvé, do určitej miery alebo v danom vzťahu už naozaj zastarať, a po druhé, táto zastaranosť sa musí prejavíť prakticky ako prekážka ďalšieho normálneho vývinu. Inak by vedomie vedúcich a pracujúcich nemohlo zaznamenať fakt zostarnutia. Vedomie musí vyvodíť tento fakt zo spoločenskej skutočnosti, nemôže ho vykonštruovať. Teda kým nevznikne nesúlad medzi jestvujúcimi formami štátnopolitického a hospodárskeho riadenia a novými potrebami spoločenského vývinu, vedomie ho nemôže pochopiť, odraziť a ani odstrániť. V procese vývinu je práve preto *určité* zaostávanie foriem riadenia nevyhnutné. V súvislosti s tým sú nevyhnutné aj protirečenia medzi riadiacou duševnou prácou a fyzicky pracujúcimi.

Podobne je to aj s otázkou disproporcií v odmeňovaní duševnej a fyzickej práce. Musia v procese vývinu reálne vzniknúť, aby ich bolo možno spozorovať a odstrániť.

Práve pre tieto niekoľké konkrétne príčiny, ktoré sú vlastné každej socialistickej spoločnosti, nevyhnutne vznikajú a jestvujú za socializmu protirečenia medzi duševnou a fyzickou prácou. Tieto protirečenia sú prekážkou upevňovania jednoty socialistickej spoločnosti, negujú vzájomnú pomoc a spoluprácu ako hlavnú charakteristickú črtu socialistických vzťahov. Jestvovanie takýchto protirečení je výrazom nezrelosti socializmu ako prvej fázy komunistickej spoločnosti.

Aby sme vyčerpali problém protirečení medzi duševnou a fyzickou prácou za socializmu, treba sa ešte zastaviť pri dvoch otázkach. Treba sa pozrieť, aký je ich sociálny ráz a treba zistiť, aké sú výsledky ich prekonávania. Tieto dve otázky sú navzájom tesne spojené.

Všeobecné riešenie otázky charakteru protirečení medzi duševnou a fyzickou prácou sme už naznačili vyššie. Ak sú tieto protirečenia nie výrazom vzájomne

si odporujúcich a vylučujúcich sa základných záujmov duševne a fyzicky pracujúcich, ak vznikajú a riešia sa v rámci jednoty ich základných záujmov, je jasné, že majú neantagonistický ráz. Toto všeobecné riešenie treba však konkretizovať a odôvodniť.

Predovšetkým sa zastavíme pri protirečení medzi duševnou a fyzickou prácou v procese výroby, t. j. medzi riadiacou funkciou administratívno-technického personálu a robotníkmi. Jedni aj druhí sú zainteresovaní na plnení plánu podniku, lebo to zvyšuje ich príjmy, zvyšuje ich autoritu v očiach socialistickej verejnosti a zároveň prispieva k celkovému upevňovaniu socialistickej spoločnosti. V tom spočíva základný spoločný záujem vedúcich a robotníkov v danom podniku. Avšak realizácia tohto záujmu vyžaduje od nich najtesnejšiu spoluprácu a vzájomnú pomoc. Vedúci majú záujem na vysokej pracovnej disciplíne a dobrých výsledkoch výrobnjej práce robotníkov a títo zasa na vzornom riadení. Preto vedúci vynakladajú nepretržité úsilie a starostlivosť o zvyšovanie kvalifikácie robotníkov, o zdokonaľovanie organizácie a odmeňovania za prácu atď., čo prináša zisk i priamo robotníkom. Na druhej strane musia robotníci utužiť pracovnú disciplínu a presne plniť pokyny svojich vedúcich.

Ak sa daný vedúci dopúšťa chýb v riadení, alebo ak je jeho vzťah k robotníkom pod vplyvom buržoáznych prežitkov zlý, poškodzuje to predovšetkým záujmy robotníkov ako predstaviteľov fyzickej práce. Robotníkom sa alebo nedostatočne zabezpečuje práca, alebo zlé materiálne-technické zásobovanie nevyhnutnými surovinami narušuje normálny chod výrobného procesu, alebo sa zanedbávajú otázky týkajúce sa spôsobu života robotníkov a pod. To určitým spôsobom, do určitej miery poškodzuje záujmy robotníkov. Z hľadiska robotníka možno tieto protirečenia prekonať nie odstránením vedenia (je to nemožné, lebo za socializmu sa zachováva spoločenská delba na duševnú a fyzickú prácu, a teda aj na riadiacu a výkonnú funkciu vo výrobe), ale prostredníctvom odstraňovania jeho chýb. Tieto protirečenia sa nemôžu premeniť na antagonistické, lebo vedúci nie sú a nemôžu sa stať v podmienkach socializmu súkromnými vlastníckmi výrobných prostriedkov. Preto, ak vedúci nenapraví svoje chyby, ktoré protirečia požiadavkám socialistickeho vlastníctva a na jeho základe sformovaným socialistickým vzťahom, a to ani napriek pôsobeniu sociálneho prostredia (spoločenské organizácie, kritika samých robotníkov, vyšších riadiacich orgánov atď.), je nahradený iným.

Neantagonistická podstata protirečení sa prejavuje v tom, že nedostatky v riadení, resp. poškodzovanie záujmov robotníkov nedotýka sa ich základných záujmov, nemôže sa trpieť dlhý čas a odstraňuje sa v priebehu socialistickeho vývinu. Vysvitá aj z toho, že sám vedúci, ak ho vezmeme objektívne a hodnotíme z hľadiska jeho trvalých záujmov, je zainteresovaný na tom, aby sa nedopúšťal chýb, a ak ich už má, aby sa ich včas a bez váhania zbavil. Keďže prehlbovanie chýb vedúceho vedie k dezorganizácii práce v podniku, k fluktuácii pracovných síl, k nespokojnosti robotníkov a pod., odráža sa to na jeho príjme a zároveň podkopáva jeho morálnu a politickú autoritu. Naopak, dobré riadenie je podnecované hmotne a získava aj spoločenské uznanie.

Analogicky to platí aj o protirečeniach medzi robotníkmi a vedúcimi, ak sú

zapríčené robotníkmi, napríklad ich nedisciplinovanosťou, nevyužívaním pracovného času atď. Trpí tým vedenie, lebo to zabraňuje plniť plán. No trpia tým aj robotníci, lebo sa to odráža na mesačnej výrobe a tým aj na ich mesačnom príjme. A všetko to je spojené s negatívnym morálno-politickým hodnotením takýchto robotníkov.

Čo ukazuje tento prípad?

Obe stránky protirečenia (vedúci i robotníci) sú z hľadiska svojich základných záujmov očividne zainteresovaní na včasnom prekonaní protirečení. Tieto protirečenia, ktoré dočasne poškodzujú záujmy jednej stránky, vedú k poškodzovaniu záujmov aj druhej stránky. Záujem vedúceho sa premieta do záujmu robotníka, lebo nutným predpokladom jeho realizácie je realizácia robotníkovho záujmu. To platí aj obrátene.

Neantagonistická podstata protirečení medzi duševnou a fyzickou prácou je zrejmá dokonca aj vtedy, keď ich riešenie je spojené so sankciami. Napríklad, keď za zlú pracovnú disciplínu príslušného zamestnanca uvoľnia, neznamená to preňho stratu možnosti získať spoločensky užitočnú prácu, a teda hlavný predpoklad života, lebo v socialistickej spoločnosti neexistuje nezamestnanosť. Uvoľnený zamestnanec má možnosť nájsť si prácu v inom podniku, a tým využívať sociálno-kultúrne opatrenia socialistickeho štátu. Prirodzene, takáto sankcia mu spôsobí dočasne hmotné a morálne ťažkosti, ale je to jeho vlastná vina. Takéto sankcie sú správne z hľadiska sociálno-ekonomického a spravodlivé z hľadiska morálky. To isté platí o vedúcom, ktorého zamenia iným pre jeho chyby. Obaja — práve tak radový pracovník ako vedúci — za podmienky, že sa zbavia svojich chýb, môžu na základe nepretržitého napredovania socialistickej spoločnosti ustavične zlepšovať svoj život svedomitou prácou.

Pre toto všetko odstraňovanie protirečení medzi duševnou a fyzickou prácou v procese výroby nerozdvojuje, ale zblízuje robotníkov a vedúcich. Pomáha robotníkom lepšie chápať zámery vedenia, ktoré nestojí proti nim ako nepriateľská sila, a odstraňovať prekážky, ktoré sa mu stavajú do cesty. A vedúcim pripomína, že, riadiac výrobný proces na základe socialistických princípov, musia sa starať o záujmy robotníckej triedy.

To, čo sme povedali o protirečeniach medzi duševnou a fyzickou prácou v procese výroby, platí v podstate aj o ostatných druhoch protirečení medzi duševnou a fyzickou prácou. Nazdávame sa preto, že sa už nemusíme zdržovať touto otázkou.

K OTÁZKE PREKONÁVANIA PODSTATNÉHO ROZDIELU MEDZI DUŠEVNOU A FYZICKOU PRÁCOU

Prekonávanie podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou začína sa víťazstvom socializmu a realizuje sa v procese postupného rozvíjania tendencií socialistickeho vývinu, ktoré zákonite vedú k prerastaniu socializmu do komunizmu. Je to prirodzené, lebo v socialistickej spoločnosti ako nižšej fáze komunistickej spoločnosti vznikajú všetky hlavné predpoklady pre odstraňovanie podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou.

Stretávame sa tu s prejavom jednej z najdôležitejších osobitostí dialektického vývinu socialistickej spoločnosti, spočívajúcej v tom, že každý krok vpred v zdokonaľovaní socializmu má dvojaký význam. Na jednej strane je výrazom upevňovania socializmu, socialistickeho zriadenia. Na druhej strane súčasne vedie k rastu predpokladov a zárodkov komunizmu, t. j. predstavuje negáciu socializmu ako nižšej fázy komunistickej spoločnosti.

Vývin vzájomného vzťahu duševnej a fyzickej práce za socializmu neprechádza preto dvoma, časove po sebe nasledujúcimi etapami, a to etapou podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou a etapou prekonávania tohto podstatného rozdielu. Naopak, sú to dve stránky toho istého procesu, ktoré pozorujeme súčasne. V podstate je tento prípad len jednou z ilustrácií známej tézy, že „komunizmus vyrastá zo socializmu, je jeho priamym pokračovaním“ (N. S. Chruščov v prejave na XXI. sjazde KSSS).

Nazdávame sa, že to má veľmi široký dosah. Ide tu o vývin v rámci kvality na rozdiel od vývinu, ktorý sa uskutočňuje *pri prechode od jednej kvality k druhej*. Aj tu nepochybne dochádza ku kvalitatívnym zmenám, avšak tieto sa realizujú v rámci všeobecnejšej a hlbšej kvality. V dôsledku ich nahromadenia dosahuje sa vyšší stupeň tejto všeobecnejšej a hlbšej kvality, a nie jej odstránenie.

Prekonávanie podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou sa prejavuje v odumieraní spoločenskej delby na duševnú a fyzickú prácu a súčasne v raste kultúrno-technickej úrovne fyzicky pracujúcich na úroveň duševne pracujúcich. Samozrejme, to nie sú dva paralelné procesy, ktoré sa rozvíjajú nezávisle jeden od druhého. Prirodzene, majú svoju relatívnu samostatnosť. Tu a tam sa objavajú v pomerne čistej forme. Avšak vcelku, a aj v jednotlivých prípadoch, jestvuje medzi nimi tesná vzájomná spätosť. Preto, keď ich rozdvajujeme, aby sme podčiarkli ich špecifiku a relatívnu samostatnosť, musíme zároveň pamätať na ich vzájomnú spojitosť a vzájomný prechod. V súvislosti s tým bolo by najpresnejšie vymedziť ich ako dve stránky toho istého procesu, totiž ako dve stránky prekonávania podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou.

A naozaj, odumieranie spoločenskej delby na duševnú a fyzickú prácu predstavuje spájanie funkcií tak duševnej, ako aj fyzickej práce v činnosti individua, kým rast kultúrno-technickej úrovne fyzicky pracujúcich znamená osvojovanie si nových poznatkov a zručností. Je jasné, že sú to dve rozdielne veci. Práve to nám poskytuje dôvod, aby sme k nim pristupovali ako k *dvom osobitným stránkam* jednotného procesu.

Na druhej strane sú však navzájom späté a prechádzajú jedna v druhú. Fyzicky pracujúci sa nemôžu napr. zapojiť do vykonávania funkcií duševnej práce, ak sa ich vedomosti nerozmnožujú, lebo duševná práca spravidla predpokladá vyššiu kultúru. Je to očividné ako v riadiacej duševnej práci (vedúci musí vedieť viac ako tí, ktorých riadi), tak aj v duševnej práci v oblasti vedy a umenia (nemôžno vytvárať nové duchovné hodnoty vo vede a umení bez rozsiahlych vedomostí z príslušnej oblasti). Na druhej strane nemôže odumrieť spoločenská delba na duševnú a fyzickú prácu, ak sa zároveň nepozdvihne na príslušný stupeň kultúrno-technická úroveň fyzicky pracujúcich.

Platí to aj opačne. Ak sa daný predstaviteľ fyzickej práce začne zaoberať tou

alebo onou formou duševnej práce, získava možnosť rýchle rozmnožiť svoje vedomosti v danom smere. Ba treba ísť ešte ďalej: keby sa fyzicky pracujúci nezačali postupne prakticky venovať duševnej práci, nikdy by nemohli pozdvihnúť svoju kultúrno-technickú úroveň na úroveň duševne pracujúcich. Ak si osvojíme poznatky, ktoré prakticky nepoužívame, majú tieto poznatky knižný charakter, ľahko sa zabudnú a nemôžu prerásť v zručnosť a návyky. Preto kultúrno-technická úroveň nás nemôže rásť svojvoľne. Úloha postupne začleňovať fyzicky pracujúcich do plnenia funkcií duševnej práce a teda pozdvihovať ich kultúrno-technickú úroveň je podmienená objektívnymi požiadavkami výrobných síl a celkovým spoločenským životom.

Odumieranie spoločenskej delby na duševnú a fyzickú prácu závisí od rozvoja materiálno-technickej základne v procese výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti a komunizmu a od príslušných premien v socialistických výrobných vzťahoch. Postačí, ak sa tu zmienime o hlavnej línii technického pokroku, výrazom ktorej je zavádzanie komplexnej mechanizácie v priemysle a poľnohospodárstve a postupná automatizácia všetkých výrobných procesov. V budúcnosti, po prvé, bude to mať za následok odstránenie profesií spojených s nekvalifikovanou fyzickou prácou, a po druhé, obohatí to prácu duchovne, lebo ju urobí tvorivou. Táto práca sama osebe bude zahŕňať plnenie funkcií duševnej práce, a to tak v riadení výroby, ako aj v ďalšom rozvoji techniky a vedy. Je známe, že automatizácia mení pomer vedeckých a inžinierskych pracovníkov voči bezprostredne výrobným robotníkom na 10 : 1. Takýmto spôsobom spojí sa v individuálnej činnosti robotníkov tak vynakladanie fyzickej, ako aj duševnej práce, profesionálna výlučnosť zmizne. A to neznamenaá nič iného, ako odumretie spoločenskej delby práce v oblasti výroby, ktorá je hlavnou formou ľudskej praxe. Príkladom na spájanie duševnej a fyzickej práce v individuálnej činnosti na danom vývinovom stupni je zlepšovateľské hnutie. Robotník-zlepšovateľ je novým typom robotníka, ktorý sa mimo svojej fyzickej, bezprostredne výrobnéj práce zaoberá aj riešením tvorivých vedecko-technických úloh.

Pokiaľ ide o odumieranie spoločenskej delby na duševnú a fyzickú prácu v spojitosti so spoločenským riadením, spočíva ono, všeobecne povedané, v premene socialistickej štátnosti v komunistickú spoločenskú samosprávu (N. S. Chruščov). Prejavuje sa v neustálom rozširovaní priamej účasti ľudových mäs na riadení krajiny, čo sa realizuje v najrozmanitejších formách: celonárodné diskusie o hlavných otázkach rozvoja, ich bezprostredná účasť na vypracúvaní národohospodárskych plánov, presúvanie funkcií štátnych orgánov na spoločenské organizácie, utváranie dobrovoľných brigád, súdružských súdov a pod. Podstatou tohto procesu je odstraňovanie profesionálnej výlučnosti v oblasti spoločenského riadenia, premena riadenia v činnosť, ktorá sa spája s aktívnou účasťou v iných hlavných oblastiach spoločenskej praxe.

Rast kultúrno-technickej úrovne ako hlavná stránka prekonávania podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou nezabezpečuje sa len na všeobecných školách a školách pre zvyšovanie kvalifikácie, ale zračí sa predovšetkým v raste všeobecnokultúrnej úrovne v bezprostrednom spojení s výrobou. V našej krajine napr. tretina mládeže dokončuje 12-ročnú strednú polytechnickú školu. Nie je

tak ďaleko čas, keď stredné vzdelanie sa stane všeobecným, ba väčší počet ľudí dosiahne aj vyššie vzdelanie. Dôkazom toho je neustály a rýchly rast počtu študentov v socialistických krajinách. U nás v šk. roku 1939/40 bolo 10 900 študentov, v šk. roku 1952/53 30 000 a v šk. roku 1959/60 už 48 900. Pritom je príznačné, že výučba sa stále tesnejšie spája s výrobou, o čom svedčí nielen zavádzanie polytechnickej výchovy a výrobnjej praxe na stredných školách, ale aj veľký rozmach dialkového a večerného štúdia. Napr. počet dialkovo študujúcich zvýšil sa u nás z 1760 v šk. roku 1952/53 na 9717 v šk. roku 1958/59.

Vidíme teda, že zárodky prekonávania podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou sa nepretržite rozrastajú a obohacujú. Tento zákonitý proces bude sa ešte viacej rozvíjať, až napokon vyvrcholí v komunistickej spoločnosti, keď sa vzájomný vzťah duševnej a fyzickej práce pozdvihne na úplne nový stupeň, a keď osobnosť bude plniť tak funkcie duševnej, ako aj fyzickej práce, pričom to bude hlavná podmienka jej všestranného rozvoja.

O VŠESTRANNOM ROZVOJI OSOBNOSTI

Veľký, mnohostranný proces prekonávania podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou sa priamo odzrkadľuje v rozvoji osobnosti. Závislosť všestranného rozvoja osobnosti na prekonávaní podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou je neodškriepiteľná. To nás oprávňuje tvrdiť, že jedno je *prejavom a meradlom druhého*.

Stretávame sa tu s pojmom „všestranne rozvitá osobnosť“.

Pojem „všestranne rozvitej osobnosti“ zahŕňa predovšetkým *všestranne* poznanie. Je jasné, že osobnosť nemôže byť všestranne rozvitá, ak je jej duchovný obzor obmedzený, ak má jednostranné vedomosti. Avšak kedy je poznanie osobnosti všestranne? Podľa nás vtedy, ak obsiahne základy hlavných prírodných a spoločenských vied, ak získa sústavné vedecké poznatky o hlavných oblastiach alebo stránkach prírodnej a spoločenskej reality. Dospievame tak k presne vymedzenému kritériu všestrannosti poznatkov: *všestranne poznatky sú tie, ktoré zahŕňujú základy hlavných prírodných a spoločenských vied, odrážajúcich hlavné oblasti alebo stránky prírodnej a spoločenskej reality*. Samozrejme, toto kritérium je veľmi relatívne. No zároveň postačí, aby bolo možné v každej etape spoločenského vývinu vymedziť stupeň osvojenia vedy z hľadiska všestrannosti poznania.

V spojitosti s tým vzniká aj ďalšia otázka: či si môže naozaj jednotlivá osobnosť osvojiť všetky poznatky, ktoré nazhromaždilo ľudstvo? Je zbytočné o tejto otázke diskutovať, lebo záporná odpoveď je nepochybná: je to nemožné pre fyziologickú ohraničenosť človeka. Aký *stupeň* ovládnutia poznatkov je teda nutný, aby bola osobnosť všestranne rozvitá? Nazdávame sa, že aj tu možno nájsť kritérium, aj keď spoločensko-historicky relatívne. Aby bola osobnosť všestranne rozvitá, musia byť jej vedomosti zo základov prírodných a spoločenských vied také obširne a hlboké, *aby jej to umožňovalo orientovať sa v problémoch rozvoja hlavných oblastí spoločenskej praxe a bezprostredne do nich zasahovať*. Relatívnosť tohto kritéria spočíva v závere, ktorý z neho vyplýva: spolu s diferenciáciou

a komplikáciou spoločenských vzťahov, spoločenskej praxe, musia sa totiž poznatky osobnosti neustále rozširovať a prehľbovať.

Určili sme si prvý znak pojmu „všestranne rozvitej osobnosti“. Ten je však nedostatočný. Musíme k nemu pridať praktickú účasť v spoločenskom živote. Na tento moment sa v marxistickej literatúre obyčajne zabúda, alebo sa nedoceňuje. V ňom je však v podstate jadro všestranného rozvoja osobnosti.

Praktická účasť v spoločenskom živote je nevyhnutná, lebo vedomosti, ktoré majú knižný charakter, sú zbytočné. Ak určitý jednotlivec môže len hovoriť, no nevie konať a nekoná v súlade so svojimi vedomosťami, nie je všestrannou osobnosťou, nech by boli jeho vedomosti akékoľvek obširne. Chýba mu to najhlavnejšie — praktická cieľavedomosť, účinnosť poznania. Okrem toho si treba uvedomiť, že bez praktickej účasti v živote nemožno si natrvalo osvojiť ani prehľbovať stále nové a nové poznatky. Poznatky sú odrazom skutočností, a preto môžu rásť a prehľbovať sa len v procese praktického pretvárania skutočností.

Praktická účasť v živote musí byť práve taká všestranná ako vedomosti. Ako chápať túto všestrannosť? Tak, že osobnosť priamo aktívne pôsobí v hlavných oblastiach spoločenského života, spoločenskej praxe — vo výrobe, spoločenskom riadení, spôsobe života, výchove, vede, umení, telovýchove.

Len so všestrannými vedomosťami spojenými s bezprostrednou praktickou činnosťou v hlavných oblastiach spoločenského života môže osobnosť prejavíť všetky svoje schopnosti, vlohy a záujmy a môže ich nepretržite zdokonaľovať. Tým je daná tiež možnosť, aby sa určitým smerom v súlade so spoločenskými potrebami a vlastnými želaniami špecializovala.

Napokon, všestranný rozvoj osobnosti nielen nevylučuje, ale priamo predpokladá špecializáciu. V danom prípade špecializácia nebude obmedzovať jednotlivca, lebo bude založená na veľmi vysokej všestrannej príprave a bude spojená s praktickou činnosťou v hlavných oblastiach spoločenského života. Práve preto bude podnecovať všestrannú pripravenosť. Nebude prekážať, aby sa prejavovali a rozkvitali všestranné záujmy a vlohy osobnosti, ale bude z nich prirodzene vyrastať ako ich doplnenie a predĺženie.

Pojem „všestranne rozvitej osobnosti“ teda znamená: osvojenie si základov hlavných prírodných a spoločenských vied, t. j. sústavných vedeckých poznatkov o hlavných oblastiach alebo stránkach prírodnej a spoločenskej reality; praktické používanie všestranných poznatkov, čiže osobnú praktickú účasť v hlavných oblastiach spoločenského života; na tomto základe určitú špecializáciu v súlade so spoločenskými potrebami a osobnými vlohami.

Prednosťou tejto formulácie podľa nás je to, že presne zachytáva špecifický obsah pojmu „všestranne rozvitej osobnosti“ a ukazuje na podmienky, ktoré zabezpečujú rozkvet všetkých jej schopností.

Proces všestranného rozvoja pracujúcich začal sa a neustále sa rozširuje v SSSR. Tento proces sa začal aj v ďalších socialistických krajinách, včítane Bulharska. Je to podmienené tým, že socializmus odstránil všetky triedno-ekonomické príčiny, ktoré tak či onak diskriminujú pracujúcich, že rozvoj výroby sa podriaďuje potrebám pracujúcich. Preto každý vyšší stupeň vo vývine výroby

a spoločnosti vôbec vytvára stále bezprostrednejšie možnosti pre rozširovanie procesu všestranného rozvoja, objavujú sa nové formy tohto rozvoja.

Takouto novou sociálnou formou, v ktorej sa veľmi výrazne prejavuje všestranný rozvoj osobnosti, sú brigády komunistickej práce v SSSR. Podľa ich vzoru vznikli u nás začiatkom roku 1959 brigády úderníckej komsomolskej práce a brigády vzornej socialistickej práce. Toto hnutie robotníckej triedy sa čoskoro stalo masovým a nadobudlo veľký hospodársky a sociálny význam. V tomto roku sa brigády úderníckej komsomolskej práce zjednotili s brigádami vzornej socialistickej práce do spoločného hnutia za komunistickú prácu. Ako prostriedok organizovania životnej činnosti mladých robotníkov a ako sociálne prostredie, v ktorom prebieha značná časť tejto činnosti, vyznačujú sa brigády komunistickej práce radom osobitostí.

Brigády komunistickej práce vznikajú predovšetkým vo výrobe. Výrobná práca je ich hlavnou činnosťou, zvyšovanie produktivity práce — ich hlavnou úlohou. No zároveň zahrňujú aj ďalšie stránky spoločenského života: štúdium, umenie, spoločensko-politickú činnosť, spôsob života, výchovu, telovýchovu. Nieto brigády komunistickej práce, ktorá by sa sústavne nezaoberala otázkami pokračovania plánu a racionalizáciou práce, kvalifikáciou robotníkov a zvyšovaním ich vzdelanostnej úrovne, čítaním umeleckej literatúry a organizovaním kolektívnych návštev koncertov, opier, divadelných a filmových predstavení, spojených s diskusiou o nich, účasťou v marxisticko-leninských krúžkoch, výchovou robotníkov v socialistickom duchu atď. Okruh činnosti brigád komunistickej práce je veľmi rozmanitý. Obsah činnosti a jej funkcie sa vyznačujú všestrannosťou. Je to očividné. Z tohto faktu však vyplýva dôležitý záver, ktorý má pre náš rozbor zásadný význam: prvý raz vzniká *sociálna forma*, zahrňujúca bezprostredných výrobcov hmotných statkov, v ktorej ovládnutie nových vedeckých, umeleckých, marxisticko-leninských atď. poznatkov sa pozdvihuje (v rámci brigády) na stupeň *spoločenskej povinnosti*. Bez tejto podmienky nemôže sa stať mladý robotník členom brigády, bez nej nemôže byť brigáda brigádou komunistickej práce.

Práve v tom, že brigády komunistickej práce nielen organizujú všestrannú činnosť, *ale túto všestrannú činnosť pozdvihujú na úroveň spoločenskej povinnosti a princípu konania robotníkov*, spočíva ono kvalitatívne nové v hnutí za komunistickú prácu. Práve preto s. T. Živkov podčiarkuje, že hnutie za komunistickú prácu je novou etapou socialistického súťaženia v našej krajine.

Hnutie za komunistickú prácu u nás zreteľne odzrkadľuje jednak potreby robotníckej triedy a pracujúcich vôbec, ktoré v procese socialistickej výstavby vzrástli, a jednak tiež zlepšenie objektívnych sociálnych podmienok stále plnším uspokojovaním týchto potrieb, včítane potrieb fyzicky pracujúcich. V týchto dvoch činiteľoch sa prejavuje zákonitá tendencia k všestrannému rozvoju osobnosti ako odraz začínajúceho sa procesu prekonávania podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou.

Preložil R. Roško

Pozn. red.: Článok vznikol dávnejšie pred XXII. sjazdom KSSS, a preto je ochudobnený o cenný materiál, ktorý k otázke odstraňovania podstatného rozdielu medzi duševnou a fyzickou prácou prinieslo sjazdové rokovanie. Námietky vyvoláva i autorov prístup k otázke protirečenia medzi duševnou a fyzickou prácou za socializmu. Uverejnenie článku môže byť popudom pre diskusiu o nadhodnených problémoch.